

ČÍSLO 4
LÉTO 2011

extra ligové noviny

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

téma

pomluva – vstupenka za mříže?

Pavel Molek, asistent na Právnické fakulta MU v Brně a asistent soudce Nejvyššího správního soudu

chuť evropy

Letos 18. března rozhodl velký senát Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lautsi a ostatní proti Itálii. Podle řady médií rozhodl ESLP o tom, že „v italských třídách smějí viset kříže.“ Jistě. Hlavně však tím pádem řekl, že to nemůže být on, kdo Itálii zakáže používat ve školních třídách kříže. Jdeme-li o úroveň abstrakce výš, řekl, že mu nepřísluší zakazovat evropským státům, aby lpěly na symbolech národní kulturní identity. A to tak dlouho, dokud ti, kdo jsou přítomností takových symbolů ve veřejném prostoru pohoršeni, nevystavují symboly indoktrinaci, náboženskému náboru, diskriminaci či jinému – skutečnému – porušení práv ze strany veřejné moci. Díky Bohu.

Pokud by totiž ESLP rozhodl opačně, vydal by tím evropským státům signál, že jejich tradiční symboly musí automaticky ustoupit komukoliv, kdo je jejich přítomností ve veřejném prostoru pohoršen. Což by začasto byli – podobně jako v případě rodiny Lautsi – imigranti, ať už z jiné evropské země, či ze zcela jiné kulturní oblasti. Opačné rozhodnutí by evropské státy postavilo před dilema: buď se přizpůsobit imigrantům a odstranit z veřejného prostoru všechny tradice, které odporují tradicím příchozích (od křížů v italských či bavorských školách přes karikatury proroka Mohameda ve veřejných sdělovacích prostředcích – i svoboda humoru je přeci součástí evropské identity – až po velikonoční násilí na českých ženách a dívkách či veřejné pojidání vepřového masa). Nebo omezit imigraci – ať už zcela, nebo vpouštěním jen těch, kdo s domácími tradicemi „ladí“.

ESLP svým rozhodnutím evropským státům tuto Sofiiu volbu ušetřil: nedonutil je ani uzavřít hranice ani přeměnit pestrou paletu

evropských států, z nichž každý má jinou kulturní „chuť“, v jednotvárnou amarounovou kaši politické korektnosti a neurčité kulturní sterility, která by nikoho nepohoršovala, ale také by asi nikomu nechutnala. Evropa „smí“ zůstat pestrým kontinentem plným různých kulturních chutí, kontinentem, v němž si mohou vybrat, zda chci žít v „ateistické“ ČR, katolickém Irsku, Skandinávii sociálního státu, stávkující Francii, liberálním Nizozemí či ortodoxním Řecku, přičemž všechny tyto tradice končí až tam, kde začínají skutečná základní práva jednotlivců (ať domácích, či příchozích), a ne jen jejich vkus. Volbu chuti mohou učinit jak domácí většinové společnosti, tak příchozí návštěvníci, kteří při výběru cílové země vědí, že jejich příchod stávající společnost okorení novou chutí, ale nezavíjí ji chuti původní. Evropa si zachová své různé chuti, byť by i pohoršovaly. To se ostatně výrazným jídlům stává. Dobrou chuť!

David Záhumenský, předseda Ligy lidských práv, právník

meze trestního postihu za názory a projevy

Chrání, nebo omezuje trestní právo naše svobody?

Svoboda projevu patří k základním kamenům demokratické společnosti. Naopak totalitní a autoritářské režimy se vyznačují tím, že bedlivě hlídají, co se smí a co nesmí veřejně říkat. Organizace *Article 19*, pojmenovaná podle ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv, která chrání svobodu projevu, pravidelně informuje o kriminalizaci novinářů a dalších osob na celém světě.

Má být pomluva trestný čin?

Jednou ze skutkových podstat, proti které mezinárodní organizace opakovaně vystupují, je trestání pomluvy. Proč tomu tak je? Každý má samozřejmě právo hájit svou čest, pokud

jsou o něm šířeny nepravdivé informace. Oběť difamace má ale k dispozici žalobu na ochranu osobnosti a ta by jí měla pomoci k tomu, aby se domohla solidního odškodnění. Trestní právo by mělo mít v právním státě roli krajního prostředku a trestání pomluvy je snadno zneužitelné k zastrašování kritiků nebo oznamovatelů nekalých praktik.

Výbor pro lidská práva, celosvětově nejvýznamnější orgán na ochranu lidských práv, nyní projednává návrh stanoviska, jímž k hájení svobody názoru a projevu vybízí státy. Zároveň upozorňuje na to, aby jednotlivé země zvážily dekriminální difamace a zdůrazňuje, že „v každém případě by aplikace norem trestního práva měla být přípustná jen pro nejzávažnější případy s tím, že odnětí svobody nelze nikdy považovat za přiměřenou sankci.“

Trestní pomluva v ČR – stále živý paragraf

V České republice podle § 184 trestního zákoníku stále hrozí za zveřejnění údajů, které budou považovány za pomlouvačné, odnětí svobody na dvanáct měsíců, případně až na dva roky. Jedním z nejflagrantnějších pokusů o zneužití této skutkové podstaty bylo usnesení vlády Miloše Zemana z října 2001, jímž bylo vedoucímu Úřadu vlády uloženo v souvislosti s článkem o korupci uveřejněném v týdeníku Respekt podat trestní oznámení na šéfredaktora Petra Holuba. Částečně i v reakci na to se v roce 2003 skupina poslanců pokusila prosadit vypuštění pomluvy z trestního zákona, návrh bohužel neprošel ani přes první čtení.

O něco blíže jsme byli dekriminální difamace v roce 2004, kdy byl v Parlamentu projednáván návrh nového trestního zákoníku, který pomluvu jako trestný čin neuznával. Po dvouletém handrkování nakonec zákoník přijat nebyl, což znamenalo i přežití pomluvy coby trestného činu. Do pozměněné verze nového trestního zákoníku, jež je účinná od roku 2010, totiž profesor Šámal pomluvu raději vrátil, aby nedošlo k opětovnému neschválení kodexu.

Pomluva se tak i v praxi stále využívá a podle statistik Ministerstva spravedlnosti za ni v roce 2010 bylo odsouzeno čtyřicet osob. Většinou se jednalo o „podmínky“, avšak dochází i k případům, kdy někoho za difamaci soud pošle do vězení „na tvrdo“. V roce 2006 si nepodmíněný trest odpykával pražský právník Petr Partyk, jenž se měl dopustit pomluvy odesláním příspěvku do internetového fóra. V roce 2001 byl k šestnácti měsícům vězení odsouzen bývalý šéfredaktor listu Nové Bruntálsko za pomluvu, které se měl dopustit výroky o bruntálském starostovi Krejčím, poslanci ČSSD Palasovi a šéfredaktorce konkurenčního listu.

Za kritiku situace v dětském domově podmínka

V březnu letošního roku k odsouzeným přibyli také manželé Lubovi. Ti dostali zatím nepravomocně trest pěti měsíců odnětí svobody s podmíněným odkladem na čtrnáct měsíců. Zač?

Dle obžaloby měli Lubovi sdělovat neověřené a nepravdivé informace o tom, že zástupce ředitele dětského domova v Novém Jičíně bil nezletilého chlapce, a zkreslené informace o případech pokousání dětí jeho psem.

O řízení, které se táhlo přes dva roky, Liga opakovaně informovala. Výsledek nás přesto zaskočil. Manželé Lubovi nijak nepopírali, že státní orgány i média o údajném jednání zástupce opravdu informovali a že zpočátku, dokud v domově pracovala paní Lubová, tak činili anonymně. Bránili se ovšem tím, že jim šlo pouze o blaho dětí. Soud jim jejich motivaci neuvěřil, chtěli se prý zástupci pomstít.

Jak je ale možné, že soud dospěl k výroku o vině, když několik svědků vypovědělo, že se jim nezletilý chovanec ústavu svěřil, že jej zástupce zbil? A když bylo prokázáno, že k jednomu pokousání dítěte psem vychovatele bezpochyby došlo, a před soudem zazněly zmínky také o dvou drobnějších incidentech? Vždyť jistá nepřesnost či zkreslení se povoluje i při posuzování zásahu do osobnostních práv v civilním řízení. Neměli by pak v případě, kdy se prokáže, že informace jsou nanejvýše nadsazené, a nikoliv nepravdivé, policisté věc automaticky odložit?

Verdikt o vině Lubových může být nakonec i dobrou zprávou, protože takto alespoň získáme rozhodnutí odvolacího soudu (a pokud by rozsudek potvrdil, tak patrně i soudu ústavního), které může limity kriminalizace pomluvy stanovit jasněji. Dobrá zpráva to ovšem není pro samotné Lubovy, kteří jsou již dva roky vláčení po soudech a nuceni platit si advokátku.

Schvalujete? Plašíte?

Pomluva ale není jediným verbálním trestným činem, za nějž v Česku hrozí vězení. Neméně kontroverzní je široce pojaté schvalování trestného činu. Na jeho základě měl být stíhán například Filip Rössler za to, že veřejně vyvěsil plakát schvalující teroristické útoky na USA. Brněnští policisté zase byli schopni vyšetřovat několik občanů za to, že vyjádřili souhlas s činem spáchaným aktivistou za práva zvířat v zahraničí.

Jako typický příklad verbálního činu, který by měl být odsouzen, bývá uváděno šíření poplašné zprávy. Vždyť je jasné, že když někdo v plném kině vyvolá paniku tím, že zakřičí úmyslně, nepravdivě „Hoří!“, je potřeba ho potrestat. I zde je nutné posuzovat případ od případu. V roce 2008 se ku příkladu dostalo k soudu jednání umělecké skupiny Ztohoven, která do televizního vysílání vpašovala fiktivní záběry jaderného výbuchu. Státní zástupkyně navrhla potrestání, Okresní soud v Trutnově ovšem zprostil všech sedm obžalovaných obžaloby s odůvodněním, že odvysílaná fikce nemohla nikoho vyděsit natolik, aby šlo o šíření poplašné zprávy. V tomto případě tedy zvítězil zdravý rozum.

Boj s extremismem „za každou cenu“?

Speciální kategorii verbálních trestných činů

tvoří ty, jejichž úprava má chránit demokratické uspořádání státu a práva menšin. Jde zejména o hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákona), podněcování k nenávisti vůči skupině osob (§ 356 TZ), založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 TZ) a projev sympatií k takovému hnutí (§ 404 TZ). Zatímco v USA podobné činy kriminalizovány nejsou, v Evropě je začlenění obdobných skutkových podstat do trestních kodexů odůvodněno historickou zkušeností s dvěma světovými válkami.

Je možné souhlasit s bývalým soudcem štrasburského tribunálu Bohumilem Repíkem, že „*rasismus je útokem na lidskou důstojnost a je-li zaměřen proti skupině, menšině nebo určitému etniku, ohrožuje soudržnost společnosti a její demokratické základy.*“ Na druhou stranu bychom si měli dát pozor, abychom každý společensky nekorektní projev nepovažovali automaticky za rasismus. Jak opakovaně judikuje Evropský soud pro lidská práva i náš Ústavní soud, svobodu projevu si musíme chránit. Aby veřejnost měla k dispozici všechna fakta nezbytná pro utváření názorů jednotlivců a dosažení konsensu o věcech veřejného zájmu, je nutná volná výměna informací, myšlenek a názorů, ať už pochvalných, či kritických.

Jádro sporu ohledně boje s extremismem tak nespočívá v tom, zda proti němu bojovat, ale spíše v tom, jaké prostředky použít. V poslední době tyto diskuse vyvstaly v souvislosti s průvody neonacistů českými městy či procesem, jenž vedl k zákazu Dělnické strany. A objevily se také při razii proti údajným organizátorům neonacistických koncertů, během níž bylo v červnu 2009 zatčeno deset osob (přičemž se věc ještě stále nedostala ani k soudu). Nebo rovněž při procesu s Patrikem Vondrákem, jenž se dostal do vazby za vylepování samolepek www.odpor.org na veřejnosti.

Co s neonacisty?

Jeden názor říká, že neonacisté a pravicoví extremisté se mají v našem státě jednoduše bát a strach jim nažene jedině represe. Oproti tomu stojí pohled, který poukazuje na to, že extremistické názory budou ve společnosti přítomny vždy a jejich nositelé je budou hlásat, šířit a propagovat, ať už veřejně, či skrytě. Pokud tyto názory nejsou podrobeny konfrontaci ve veřejné diskusi, může to být pro extremisty i výhoda. Liga lidských práv je přesvědčena, že není možné dívat se jinam, když jsou porušována něčí práva, byť by šlo o „radikály“, „nácky“ či „extremisty“. Proto, když policisté nezákonně rozehnali spontánně vzniklou demonstraci příznivců čerstvě rozpuštěné Dělnické strany, zastali jsme se i jich.

V oblasti boje s extremismem to ovšem není „buď a nebo“. Trestní postih má své místo, byť podle našeho názoru až jako krajní prostředek – především pak tam, kde už nejde o slova, ale o činy, tedy při boji s rasově motivovaným násilím. Kdyby ovšem naši politici byli schopni nabídnout racionální řešení problémů s rostoucími romskými ghety, vyhýbat se populismu a la Řápková či Janáčková a jednání neonacistů a nacionalistů jasně odsoudili, není možné, že bychom tolik procesů s nejrůznějšími dělnickými stranami a jejich přívrženci vlastně vůbec nepotřebovali?

foto: Magda Kucharičová

Boyko Boev, autor působí jako právník v organizaci ARTICLE 19

central europe should defend free speech values

Last week I emailed a quote by Vaclav Havel to the London office of ARTICLE 19. As the quote related to freedom of expression - the focus of ARTICLE 19's activities - I thought it could give authority to a freedom of media campaign. While the quote was popular, some younger colleagues admitting to not knowing who Vaclav Havel is.

Judging from their international free speech reports, ARTICLE 19 and other free speech organisations have forgotten not only Havel but Central Europe as well. The nations of the region have been ignored because the region is widely considered a success story of democratic reforms. Their legislation and media policies are now in line with international human rights standards.

As a result, the lives and physical integrity of Central European journalists are much safer than those in Mexico or Azerbaijan, for example. The last physical attack against a journalist from Central Europe, according to Reporters without

Borders, took place four years ago when the Hungarian investigative journalist **Iren Kar-men** was badly beaten by two men and left unconscious along the Danube in Budapest. The media market in Central Europe is vibrant and pluralistic. Government control over media has been limited due to the transformation from state to public broadcasting. In short, the key indicators of media freedom have been met in all Central European states.

The focus of international attention has also shifted to other parts of the world since the countries in Central Europe joined the European Union in 2004. Since then, ARTICLE 19 has issued only 5 statements of concern about media freedom in Central Europe.

But despite the general perception that all is well with Central European media, a more careful study of the situation reveals worrisome developments. The concerns arise from few recent instances in which the governments in the region have abandoned their obligation to respect and protect journalists' rights.

In 2008 the Criminal Code in the Czech Republic was amended to stop the media from publishing information obtained through wiretapping with prison sentences of one to five years and fines of up to five million crowns (more than 200,000 euros). Several months after the amendment came into force, journalist **Sabina Slonkova** was sentenced to a fine of the equivalent of 700 Euros for „damaging private life“ of officials following the publication of photos taken by a surveillance camera of a meeting between the head of the President's office and an influential political lobbyist.

In Slovakia amendments to the media law adopted in 2008 imposed excessively broad restrictions on the content of what may be published to possibly cover a wide range of perfectly legitimate speech. This problem is exacerbated by the fact that the power to impose penalties for breaching these provisions has been given to the Minister of Culture rather than the courts. The media is also obliged to publish a reply in response to any factual statement impinging on a person's honour, dignity or privacy, whether or not a correction has already been provided or whether or not the statement is true or even in the public interest.

In violation of international norms, defamation

law in Poland continues to provide members of parliament, government ministers and other public officials with excessively high protection from public insult or libel. For publicly insulting the president, the maximum sentence is three years' imprisonment. In 2009 the President used this law to punish a member of the Sejm who in his blog referred to him as a "runt". In addition, the Polish media are prohibited from promoting activities that are against government policy, morality or the common good. All broadcasts must respect the religious feelings of the audiences and, in particular, respect the Christian system of values.

In contrast to the mild national and international responses evoked by these laws hostile to media freedom, the entry into force of Hungary's new media law at the beginning of 2011 caused a significant public outcry. The European Parliament, Council of Europe and the Organisation for Security and Cooperation in Europe all criticised the government of the ruling Fidesz Party for violating media freedoms. The new Hungarian media regulations have many serious problems. The hierarchical media regulatory system falls under the control of the government. There is a number of information content requirements which can be used to restrict legitimate expression. The government has control over public service broadcasters. The government Media Council has the power to force internet service providers to block any internet-based news outlets and can levy high fines. The law offers no protection for journalists' sources.

The worrisome trend of restricting media freedoms in Central Europe calls for the mobilisation of national and international efforts in their support. Hence the quote of Vaclav Havel which I sent to my colleagues last week is timely and should be brought to the attention of the governments of Hungary, Poland, the Czech Republic and Slovakia:

„Freedom of expression is the cornerstone of democratic life. It is by the free exchange of ideas among citizens about how they should live together and how they should be governed that we create and sustain the democratic society. So the rights to free association and expression are scarcely less important than the right to live in peace and free from want.“

slovníček

wiretapping - odposlouchávání
surveillance camera - sledovací kamera
amendment - pozměňovací návrh
exacerbate problem - zhoršit problém

breach a provision - porušit předpis
impinging - dopadající
dignity - důstojnost
violation - znesvěcení
defamation law - zákon o pomluvě
libel - urážka na cti

runt - zakrslík
public outcry - veřejný poprask
levy - vymáhat
cornerstone - základní kámen

Eliška Holubová, doktorandka na Právnické fakultě UK a asistentka předsedy Nejvyššího správního soudu.

svoboda projevu a karikatura: březina versus reflex

Kam sahají hranice svobody projevu v případech politických karikatur?

Časopis *Reflex* uveřejnil v roce 2002 čtyři kontroverzní karikatury tehdejšího ministra Březiny. Ony karikatury jej zobrazovaly „nahého, dále v nevhodných pozicích ve společnosti nahých žen a nahého muže, jež byly provázeny vulgárními nápisy, („Natvrdo a naplno“, „Orál se mnou dělá divy“) i nevhodnými výroky: „A já jsem Tvůj hafík, B.“ Březina žaloval vydavatele společenského týdeníku *Reflex*, společnost Ringier, v němž vychází komiks *Zelený Raoul*. U městského i vrchního soudu s žalobou uspěl a vysoudil omluvu, i Nejvyšší soud posléze v roce 2003 usnesením odmítl dovolání společnosti Ringier a potvrdil povinnost *Reflexu* omluvit se.¹

V daném případě byla podle názoru městského soudu hranice přípustné kritiky překročena a došlo k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv, zejména do soukromí. Odvolací soud se s tímztotožnil a dodal, že vyobrazení v karikatuře „má z objektivního hlediska charakteristické znaky pornografie, a již proto představuje porušení práv žalobce...“² Problematickou tezi o „objektivní pornografii“ Nejvyšší soud přijal, stejně tak tvrzení, že karikatura neumožňuje užívat hrubých urážek. Takto restriktivní definice ale ponechává prostor pouze laskavým zpodobněním s politicky korektními nadpisy. Karikatura jako žánr, který operuje s nadsázkou, ironií a šízravým sarkasmem, má zvláštní režim. Ostrá kritika je mu vlastní, nemá ambici být realistickým popisem, obsahuje zkrslení, generalizace, zkratky a umělecké postupy, které by v psaném článku vybočovaly jako excesy. Karikaturu však vnímá průměrně vyspělý čtenář s nadsázkou a humorem, nechápe zobrazené situace jako přesný odraz, ale jako pokřivené zrcadlo. Uveřejněná karikatura je součástí satirického komiksového seriálu, který formou nadsázky komentuje dění ve veřejném životě ústy vypravěče - uřfona.

Čtenáři týdeníku *Reflex* jsou zvyklí na tyto výrazové prostředky, *Zelený Raoul* je od svého vzniku k politické scéně nemilosrdně kritický a svým tónem leckdy balancuje na pomezí slušnosti.

Nelze pominout ani aspekt teorie veřejné osoby, kterou aplikoval i Ústavní soud na kauzu Rejžek versus Vondráčková. Tato doktrína, operující s tezí, že osoby veřejného života jsou povinny strpět větší zásahy do svého soukromí než běžný občan, se poprvé objevila u amerického Nejvyššího soudu v případě *New York Times versus Sullivan*³ a díky jejímu rozvinutí Evropským soudem pro lidská práva zakotvila i v kontinentální judikatuře. Karel Březina, v té době ministr bez portfeje v Zemanově vládě, žil veřejným životem na mediálním výsluní. Nepochybně tedy spadl do kategorie veřejných osob. Žádný ze soudů také neodlišil skutková tvrzení a hodnotící soudy⁴ a nerefletoval, jak k uvedené karikatuře přispěl žalobce svými činy. Ministr Březina svěřil v televizi počet svých sexuálních partnerek a image sexuálního atleta si pěstoval v bulváru. Minimální věcný základ byl potvrzen jeho vystoupeními, jimiž sám namaloval obraz vládního playboye, který předmětná karikatura satirizovala. Politik, který extrémním způsobem své soukromí obnažuje, musí chápat, že sféra ochrany se limituje nejen jeho veřejným statutem, ale i chováním. Samozřejmě v případě zjevného excesu, jenž nesouvisí s jeho veřejným působením, musí mít možnost se účinně bránit. Ostatně sledovat teleskopickým objektivem soukromí politiků není primárním veřejným zájmem a některé praktiky bulvárních médií jsou brutálním zneužitím svobody tisku. V Březinově případě však o průlom do soukromí nešlo, karikatury cílily nikoli na soukromí, ale na jeho exhibice v médiích⁵, bez nichž by autoři nenašli inspiraci.

Zelený Raoul je sice někdy vnímán jako kontroverzní satira, ale brát jako vážnou újmu do osobnostních práv komiks, v němž Karel Gott obcoval s včelkou Májou, signalizuje nedostatek nadhledu. U člověka, který je objektem zesměšnění, to lze pochopit, u nezávislých soudů jde o politováníhodné opomenutí rozhodovat složité případy kolize základních práv v souladu s evropskou judikaturou. Situace se ale za poslední dobu výrazně změnila k lepšímu a např. český Ústavní soud (v kauze Šlouf versus *Respekt*) i Městský soud v Praze (v kauze karikatur Petry Paroubkové) rozhodují případy karikatur coby specifického typu svobody projevu v interpretačním měřítku judikatury ESLP k článku 10.

O osm let později: dovětek u Ústavního soudu

Tento případ je ale výjimkou z pozitivního trendu liberalizace svobody projevu. V listopadu 2010, tedy téměř 8 let (!) po vydání usnesení Nejvyššího soudu, rozhodl druhý senát Ústavního soudu o odmítnutí ústavní stížnosti s tím, že se městský, vrchní i Nejvyšší soud důkladně zabývaly okolnostmi sporu případu a správně rozhodly, že karikatura přesáhla přípustnou in-

případ

tenzitu kritiky. Ústavní soud ve svém stručném usnesení dospěl mj. k paradoxnímu závěru, že jedním z důvodů byl fakt, že komiks byl publikován v seriózním společenském týdeníku, a nikoli v pornočasopise, kam svým tónem patří.⁶

Quo vadis, karikatura?

V případech, kdy karikatura naráží na soukromí a dobrou pověst jedince, musí soud zhodnotit celou řadu kritérií - pečlivě rozlišovat mezi soukromými a veřejně činnými osobami, analyzovat, zda existuje minimální vazba na fakta a zda existuje legitimní veřejný zájem na zobrazení, zkoumat, zda objekt přispěl ke svému urážlivému zobrazení vlastním vystupováním. Dále je třeba vzít v úvahu kontextový aspekt: prostor a čas vydání, typ tiskoviny, doprovodný text, neopomenout princip škody a poměřovat, jaká újma byla způsobena, v neposlední řadě reflektovat karikaturu ze stylového hlediska: všimnout si přítomnosti satiry, nadsázky či parodie a testovat obsah standardem průměrného čtenáře daného periodika.

Satirický humor karikatur se pohybuje v prostoru relativismu, subjektivního náhledu na svět, v oblasti, kde neexistuje komplexní očkování proti urážce či univerzální smysl pro humor. Testuje svobodu, toleranci i humanitu, ač někdy nehumánními prostředky, provokuje k přemýšlení a několika tahy dokáže zpochybnit civilizační tabu, náboženská dogmata či politické ideologie. Karikatura má na poli svobody projevu své nezastupitelné místo, je onou neřízenou střelou, která nedbá na zamřížovaný jazyk politické korektnosti, je neohroženým průzkumníkem svobody projevu. Nejlepší odpovědí není kriminální stíhání nebo civilní žaloba, ale věcná argumentace, živá polemika jako odpověď. Karikatura je výrazem liberální demokratické diskuse, na jejímž konci se může nacházet sblížení názorů či pochopení východisek. Proto je správné, když soudy karikující obrázky neberou smrtelně vážně. Jakmile totiž karikatura přestane být svobodná, stane se ze svobody samé karikatura. A nikdo se nebude smát.

Tento text je přepracovanou a doplněnou částí autorčiny diplomové práce na PF UK „Svoboda projevu a její teoretické aspekty v judikatuře“.

1 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2003, 28 Cdo 2090/2002

2 tamtéž

3 *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964)

4 Viz odůvodnění v případě ESLP *Lingens versus Rakousko* ze dne 8.7. 1986, číslo stížnosti 9815/82

5 http://revue.idnes.cz/image-nebo-nahoda-0kh-/lidicky.asp?c=A010423_145929_lidicky_pet

6 Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 2010, II.ÚS 468/03

otázky pro...

...Zdeňka Kühna, soudce Nejvyššího správního soudu a docenta Právnické fakulty Univerzity Karlovy

ČR je jedna z evropských zemí, které mají ve svém právní řádu zakotveny institut trestní pomluvy. Vnímáte tento institut jako potřebný, nebo se přikláníte k jeho zrušení a ponechání pouze civilní cesty?

Osobně si myslím, že trestný čin pomluvy v podstatě supluje občanskoprávní řešení určitého sporu. V situaci, kdy by civilní soudy přiznávaly rozumné sumy jako satisfakci za úmyslnou a zlovolnou pomluvu, nebylo by třeba, aby „pomluvy“ řešily orgány činné v trestním řízení. Podotýkám, že rozumně interpretovaná civilní satisfakce za zásahy do osobnostních práv v sobě v každém případě určitou „trestající“ nebo preventivní funkci má. Trestní právo by mělo řešit jen ty otázky, které z podstaty věci nemohou vyřešit prostředky práva občanského. Bohužel v Česku každý spíše podá trestní oznámení než civilní žalobu.

Jak se z hlediska svobody projevu díváte na nový trestní zákoník?

Nový trestní zákoník v tomto navazuje na předchozí kodex. Nevidím z hlediska svobody projevu žádné výraznější změny.

Jak se podle vás změnila zóna svobody projevu v kontextu antiteroristických opatření po 11. září 2001?

V USA společenská atmosféra zejména krátce po roce 2001 svobodu projevu omezila, myslím si ale, že situace se postupně dostává zpět do normálu. Tomu nasvědčuje též judikatura NS USA v posledních letech, a to nejen v oblasti svobody projevu (např. práva osob zadržovaných na Guantanamu atd.).

Je podle vás nutné přísně trestat symbolické projevy jako nacistické samolepky?

Ta otázka je trochu suggestivní. „Přísně“ trestat takovéto projevy je samozřejmě nesmysl, jinou otázkou je, zda netrestat vůbec. Sám jsem sice

spíše zastáncem amerického liberálního přístupu, uvědomuji si ale, že žijeme v Evropě, ne v USA. Projevy nacistické ideologie stejně jako popírání holocaustu nejsou nevinnou disputací na akademická témata. Verbální delikty, jako je schvalování zločinu nebo vychvalování pachatele pro jeho zločin, podněcování k trestnému činu, byly a jsou neoddiskutovatelně záležitostí trestního práva. Popírání holocaustu nebo zločinů totalitárních režimů je určitou variací na totéž. Zde nejde o utlumení vědecké diskuse, která by například vedla k přesnějšímu odhalení počtu obětí nacistického režimu nebo se například ptala, zda se ustavením státu Izrael nestala Palestincům křivda. Jde tu o něco jiného. Ve skutečnosti je to omluva pachatele zločinu tím, že řekneme, že vlastně žádný zločin nespáchal, neboť žádné plynové komory nebyly.

Chápu ale, že jádrem těchto verbálních trestných činů je obava z toho, že to, co se stalo před sedmdesáti lety, se může znovu opakovat. Popření toho, co se stalo, může popírajícímu a jeho přátelům usnadnit cestu k opakování téhož v budoucnu.

Na druhou stranu tyto verbální delikty nemohou být středobodem pozornosti orgánů činných v trestním řízení. Bylo by to trochu laciné. Někdy se ptám, zda není americká cesta, která podobné extremisty jednoduše ignoruje, vlastně lepší. Český extremistu má zaručenou mediální pozornost, po jeho americkém kolegovi v médiích doslova ani „pes neštěkne“.

Často se mluví o krizi multikulturního modelu společnosti. V souvislosti s tím vyvstává citlivá otázka konfliktu svobody projevu s náboženskou svobodou, jako v případě dánských karikatur proroka Mohameda. Jak se díváte na řešení střetu blasfemie/náboženských dogmat a svobody projevu v evropském civilizačním okruhu?

Neustálé volání po respektování specifík toho či onoho náboženství mi přijde poněkud líceměrné. Jsme-li v Evropě, ústava nám garantuje svobodu slova, která zahrnuje i kritiku jakéhokoliv náboženství, třebaš jak to dělá R. Dawkins (a ten si věru servítky nebere). Jedna věc je vyvolávání nenávistných nálad vůči islámu, jiná věc je karikatura proroka Mohameda. Karikatura může být dobrá, méně dobrá či hloupá, neznamená to ale, že se budeme bát uplatňovat naši svobodu padni komu padni. Je-li možno natočit film Poslední pokušení Ježíše Krista nebo Život Briana, nechápu, proč by nebylo možno napsat knihu Satanské verše nebo ji zfilmovat. Publikoval-li komiks Zelený Raoul karikaturu Ježíše Krista (mimochodem velmi hloupou), nechápu, proč by nemohl karikovat proroka jiného náboženství.

Aktuálním tématem české společnosti je i politický extremismus. Kde vidíte hranice tzv. hate speech a případně možnosti jejich posunutí?

Na obecnou otázku spíše jen obecná odpověď. Problematika postihu názorů je vždy velmi citlivá. Obecně si myslím, že musí jít o postih opravdu nebezpečných názorů, které přímo směřují k násilí

vůči jiným nebo k ospravedlnění pachatele zločinu. *Česká zákonná úprava rozpouštění politických stran má deficity v efektivitě. Je podle vás vhodnější cesta - např. zakotvení individuální odpovědnosti?* Nemyslím si, že by kdokoliv zpochybňoval skutečnost, že na prvním místě vždy musí připadat v úvahu individuální represe proti pachatelům jednotlivých trestných činů. Na straně druhé nevidím důvod, proč by neměla být rozpouštěna politická strana, která zcela rezignuje na dosahování svých cílů demokratickou cestou prostřednictvím politické diskuse a uchýlí se namísto toho k násilným akcím. To platilo pro baskické extremisty ve Španělsku, to platí pro české neonacisty.

Efektivita takovéto právní úpravy, pravda, nemusí být příliš velká, v tom souhlasím. Je ale otázkou, jak právní úpravu nastavit jinak, aby ještě neporušila principy demokratického právního státu. Rozpuštění politické strany je tak určitým hodnotovým signálem spíše než efektivním zne-možněním šíření násilí a agrese proti skupinám obyvatel. Takže se jinými slovy vracím na úvod vaší otázky, zpět k individuálním postihům.

Jak se díváte na projekt Wikileaks?

Projekt Wikileaks je typickým produktem internetového věku. Všimněme si ale, že reálně se zase tolik skandálních věcí z mediálně nejzajímavější části projektu, tedy nabourání se do americké diplomatické komunikace, neobjevilo. Dnes se diskutuje, do jaké míry mohly informace z Wikileaks přispět k arabské revoltě. Osobně si myslím, že mnohem větší vliv na arabskou revoluci mělo to, co dělali nebo nedělali tamní státníci doma, než to, co o nich vykládali ve svých reportech američtí diplomaté.

Zaujalo vás v poslední době nějaké rozhodnutí českých nebo zahraničních soudů v oblasti svobody projevu?

V poslední době asi rozhodnutí amerického Nejvyššího soudu ve věci protestantské sekty, která viní z veškerých problémů americké společnosti to, že homosexuálové slouží v americké armádě. Sektáři si vybrali jako své oblíbené dýchánky pohřby amerických vojáků padlých na Středním východě, kde rozšiřují svá hesla. Pro pozůstalé po oněch vojácích je to samozřejmě traumatizující zkušenost. Na pohřbu jejich blízkého jim někdo předkládá hesla o homosexuálech v armádě, kteří prý mohou i za smrt pohřbívaného vojáka. Není tedy divu, že ona sekta byla žalována civilní žalobou za zásah do osobnostních práv. Americký Nejvyšší soud ale rozšířil robustní ochranu svobody slova i do takto citlivé soukromoprávní sféry a vyloučil možnost pozůstalých žalovat sektu, která jen využívá práva na svobodné šíření názorů. Přiznám se, že takto extenzivní ochrana svobody slova je už na mne trochu moc. Souhlasím se soudem v tom, že by stát prostředky veřejného práva neměl členy sekty sankcionovat. Na druhou stranu nevidím důvod, proč musí blízcí zabitých vojáků akceptovat, aby sektáři se svými názory „otravovali“ atmosféru při tak na výsost privátním aktu, jako je pohřeb člověka.

desatero svobody projevu a ochrany soukromí

Připravila Eliška Holubová.

internet: ráj s ručením omezeným

Internet od jeho vzniku provází pověst absolutně svobodného média, paragrafy nespoutaného kyberprostoru a džungle bez pravidel. Že to již dávno není pravdou, dosvědčuje i následující desatero

1. Svoboda projevu ve virtuálním vesmíru

Svoboda projevu platí i na internetu. Zatímco v USA to potvrdil již v roce 1997 Nejvyšší soud USA verdiktem ve věci Reno versus ACLU, velký internetový případ svobody projevu na českém internetu přišel až v roce 2010, ve věci Prolux, v níž se jednalo o ochranu dobré pověsti právnické osoby vůči kritickým příspěvkům na diskusním fóru. Navzdory tomu, že se může zdát, že je internet fakticky bez hranic, určitá pravidla a omezení platí i nadále - a v různých právních režimech se může uživatel chovat jinak.

Zatímco americký občan na americkém webu má právo zpochybňovat holocaust a adorovat Hitlera, na českém internetu je nutno dodržovat hranice svobody projevu podobně jako jinde na českém území. Zajímavým problémem jsou spory o to, který soud v které zemi má rozhodovat. Např. francouzská sekce americké společnosti Yahoo prohrála ve Francii i USA spor o aukci nacistického zboží, které bylo dostupné i ve Francii (kde platí zákaz obchodu) a musela splnit nařízení, aby prodej nebyl umožněn francouzským internetovým uživatelům. Internet je relativně nový fenomén, proto lze očekávat, že velkou část otazníků budou muset vyřešit až soudy v konkrétních případech.

2. Anonymita je mýtus

Je rozumné chovat se na internetu tak, jako kdybyste pod každou věc, kterou na internetu uděláte, připojili svůj podpis a fotografii. Anonymita internetu je poměrně rozšířený a nebezpečný mýtus. Ve skutečnosti má svobodný internet blíže k pomyslnému velkému Bratrovi, protože díky individualizované IP adrese a množství elektronických stop je věčným svědkem vašeho života. To neznamená, že je na něj třeba zanevřít a stát se paranoidním samotářem, ale spíše si uvědomovat rizika a vést v patrnosti, že všechno, co napíšete, může být použito proti vám. Zejména pokud plánujete veřejné angažmá.

3. Dohlížet (a mazat)

S velkou mocí přichází i velká zodpovědnost. Povinnost provozovatele webu za diskusí spadá pod právní úpravu zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti. Je nutno mazat např. propagaci nacismu, rasismu, zpochybňování nacistické či komunistické genocidy a další ústavní a zákonné výjimky ze svobody projevu. V případě, že se provozovatel

prokazatelně dozví (např. na základě upozornění dotčeného jedince), že některý příspěvek ve fóru je protiprávní, měl by ho neprodleně odstranit.

V ČR byl rozhodnut v únoru 2011 případ Prolux, v němž vrchní soud dospěl k závěru, že provozovatel má povinnost moderovat diskusi a mazat zjevně protiprávní příspěvky, nikoli ovšem celé diskusní vlákno, v němž je problematický komentář obsažen. Soud ale navzdory liberální judikatuře Evropského soudu pro lidská práva zaujal konzervativní stanovisko, že vulgární výrazy vybočují z mezí přípustné kritiky. Konkrétně šlo o slovní spojení „lže jak svině“, kterou diskutér užil k popisu své zkušenosti s nechvalně známou realitní firmou.

foto: isifa.com

4. Internetové Watergate aneb ochrana zdroje

Novináři mají tradičně právo (až na výjimky) utajit svůj zdroj, ale s rozvojem tzv. občanského žurnalistu je tato garance připsána i blogerům. Zatímco český soud takový případ ještě nerozhodoval, možnost utajení zdroje pro blogera například potvrdilo již několik soudů v zahraničí, např. kalifornský odvolací soud v případě Apple versus Does.

5. Emaily pod lupou?

Je možné monitorovat e-maily zaměstnancům? Evropský soud pro lidská práva vyjádřil svůj nesouhlas se sledováním internetových aktivit zaměstnanců v případě Copland proti Velké Británii. Monitoring internetu sice nepovažuje za vyloučený v případě, že jsou ohroženy hodnoty demokratické společnosti, ale musí být splněny velmi přísné podmínky. V tomto

případě soud rozhodl, že škola porušila ochranu soukromí dle článku 8 Evropské úmluvy.

Protože české soudy jsou povinny rozhodovat v souladu s Evropskou úmluvou a judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, je pravděpodobné, že i u nás by soud rozhodl podobně. Nejdůležitější je totiž hledisko, zda je tuto ochranu nutné prolomit v demokratické společnosti. To by se týkalo např. sledování elektronické korespondence teroristů či jiných zločinců.

6. Nesnesitelná lehkost kyberšikany

Slovo je mocnější než meč, zejména na internetu, který je z hlediska možného poškození oběti doslova zbraní hromadného ničení. Svoboda projevu nezahrnuje kyberšikanu, ačkoliv dělicí linie mezi hloupým vtipem a šikanou je někdy tenká a obtížně určitelná. Internetová šikana má stejný cíl jako klasická - ublížit a ponížit, zároveň má ale cenné výhody pro agresora.

Agresor se může schovat za roušku (zdánlivé) anonymity, kyberšikana je časově neomezená, protože internet nemá na rozdíl od školy úřední hodiny, osloví široké publikum a nehraje roli ani fyzická převaha, takže oběť může být tělesně silnější než pachatel. Následky soustavné šikany mohou být silně traumatické a někdy i tragické (např. rozeslání citlivých fotografií oběti na sociální síti, které vyústilo v sebevraždu oběti). Existuje i obrana: na Facebooku lze použít tlačítko, které nahlásí konkrétního uživatele, projekty jako internethotline.cz nebo horka-linka.safe-rinternet.cz spolupracující s policií umožňují kyberšikanu nebo nelegální obsah nahlásit.

7. Spam - otravný virtuální hmyz

Spam neboli nevyžádaná pošta je jedním z nepalčivějších problémů internetového vesmíru. Výzkumy uvádějí, že cca 45-75 % všech emailů jsou spamy. V České republice s nimi bojuje zákon o službách informační společnosti. Spam coby kriminální aktivita není chráněn svobodou projevu, dokonce ani v případě tradičně liberálního amerického systému. Jedinou výjimkou byl případ Jeremy Jaynese, notoricky známého spammera, jehož podpořil Nejvyšší soud státu Virginia s tím, že dikce antispamového zákona příliš zasahuje do svobody projevu. Neznamená to, že by spam byl povolen, ale spíše výhradu, že ne každá nevyžádaná pošta musí být nutně spam.

Pokračování na straně 8.

8. Skrytá hrozba sociálních sítí

Facebook není jen tvůj přítel. Je nesmírně snadné proměnit se v pomyslnou mouchu v pavoučí sociální síti. Proto je potřeba dodržovat základní pravidla, přečíst si nastavení soukromí (v češtině stále nedostupné) a uvědomit si, jakou smlouvu uživatel podepisuje. S Facebookem, jehož zakladatel proklamuje, že éra soukromí už skončila, se až do roku 2010 podepisoval dáblův úpis - bylo v něm mimo jiné zakotveno, že veškerá data, která na účet nahrajete, včetně fotografií, se stávají vlastnictvím Facebooku. Od té doby se sice pravidla změnila, ale některé problémy s ohrožením soukromí zůstaly.

Tahle soukromá firma se za několik let stala největší databází osobních údajů, nad kterou neexistuje veřejná kontrola, protože nejde o státní úřad, pro který platí přísná pravidla na-

kládání s informacemi. Facebook je zároveň tím nejlepším zdrojem pro policii, advokáty a tajné služby, protože to, co by museli obtížně získávat skrz povolení soudu, jim lidé sami a dobrovolně sdělí.

9. Příkázání nepokradeš v 21. století - stahování ano, sdílení ne

Zatímco stahování dat a kopírování pro vlastní potřebu je až na výjimky (počítačové programy) legální, sdílení v tzv. peer-to-peer sítích už je za hranou zákona, protože aby se uživatel k datům dostal, musí zároveň data nabízet. Není moudré ani posílat na internetových diskusích přímé odkazy na takové nelegální torrenty.

10. Datové ráje - kybernetická fata morgana?

Datový ráj byl předvídan už sci-fi literaturou. Na rozdíl od daňového ráje sem neputují pení-

ze, ale informace a data. Datový ráj je ostrůvkem absolutní svobody projevu (s výjimkou spamu a dětské pornografie), který má příznivý právní režim. Týká se tedy i dat, která by jinde byla trestná a kterým zaručí anonymitu. Často jde o pobřežní stát s nejasným právním režimem nebo útvar na volném moři. Do roku 2008 byl na plošině Sealand nedaleko anglického pobřeží funkční datový ráj jménem HavenCo. Na principu datového ráje funguje i síť Freenet.

Liga lidských práv

Jsme nezisková organizace, která hájí spravedlivé a důstojné podmínky pro život v České republice. Naši právníci každý den usnadňují lidem orientaci v džungli paragrafů. Vyhráváme soudní spory na straně slabších a dokazujeme, že právo může sloužit dobrým věcem. Dlouhodobě prosazujeme systémové změny, které pomáhají zlepšit práci zdravotníků, učitelů i policistů.

EXTRA Ligové noviny

jsou tematicky zaměřeny magazín Ligy lidských práv. Předchozí čísla se věnovala tématům práce policie, českému vzdělávacímu systému či pravicovému extremismu. Více informací o činnosti organizace a aktuální zprávy o dění v Lize naleznete na webu www.llp.cz nebo v elektronickém magazínu BLÍŽE SPRAVEDLNOSTI.

Tiráž

EXTRA LIGOVÉ NOVINY
Číslo 4, vyšlo v červenci 2011

Vydává: Liga lidských práv, Burešova 6, 602 00 Brno, IČ: 26600315.
Evidence MK ČR E 19103.
Vychází dvakrát ročně v Brně.

Editor: Jan Žlebek
Grafika a sazba: Nikola Spratek Poláčková, www.nikolapolackova.com
Autor kresby na titulní straně: Aleš Čuma

Kontakt: Liga lidských práv, Burešova 6, 602 00 Brno, tel.: +420 545 210 446,
fax: +420 545 240 012, e-mail: brno@llp.cz, www.llp.cz.

lidi ligy

FANDÍME SPRAVEDLNOSTI!

LIDI LIGY Klub přátel Ligy lidských práv

LIDI LIGY je označení pro ty, kteří nám svou pravidelnou podporou pomáhají hájit lidská práva a pracovat na zlepšení kvality života všech lidí v České republice.

Svoboda slova je základním pilířem demokracie. Ve společnosti, která občanům zavírá ústa, není možná nejen diskuse, ale ani oznámení a řádné prošetření nekalých praktik úřadů. Kauzy odsouzených „pomluvačů“ dokazují, že svobodu projevu je třeba bránit i na počátku jedenadvacátého století. S vaší pomocí ji hájit můžeme.

David Zahumenský, předseda

VŠEM DÁRCŮM DĚKUJEME ZA POMOC. NEBÝT LHOSTEJNÝ MÁ SMYSL.

PŘIDEJTE SE K LIDEM LIGY A ZÍSKÁTE OD NÁS

- pravidelné informace o naší činnosti
- dvakrát ročně EXTRA Ligové noviny
- pozvánky na společenské akce, veřejné diskuse
- výroční zprávu
- nové publikace zdarma a další dárky

Chcete-li nás podpořit, kontaktujte Petra Jeřábka na telefonu 776 234 446, nebo pište na lidiligy@llp.cz.
www.lidiligy.cz

EXTRA Ligové noviny finančně podporuje Open Society Fund Praha.

Ligu lidských práv podpořili:

